

સલામી સવારની..

સુપ્રભાતમ્
સુટેલા પ્રા. ભટ્ટ
079-23226251

ને બાળે ને,
ફટકારે લાકડી -
મે'તા મુકર્ણી!
(રાષ્ટ્રપતિજ્ઞાન નિવેદનો)(ઇસ્લામિક દેશોથી કરાર)

**ચલસે ગોટો,
ગેર સમજૂતિનો -
દેસે એટેકે?!**

સિંતન

મહાત્માના પરેણ સાહસ ન કરત્યાં !!

'ચાક્રવર્તી'નું આ સૂત્ર, ભાગીદારો, મિત્રો-પારકા-અજાણ્યાના ભરોસે સાહસ ન કરવાની સલાહ આપે છે જે અગમબુદ્ધિ-સમજૂ-મહાત્મા છે એણે અજાણ્યા લોકો પર વિશ્વાસ રાખી-સાહસ-વેપાર ધંધો ન કરવો.

જે જાણીતા-ચિરપરિચિત છે. તેના ઘર-સંસ્કારથી આપણે જાણકાર હોઈએ તેનામાં જ વિશ્વાસ મૂકવો જોઈએ. અજાણ્યા ધંધાદાર મિત્ર-ભાગીદાર-સ્વાર્થનો પ્રથમ વિચાર કરે. દગો-કરતાં પણ કોઈ દુઃખ ન અનુભવે કારણ કે એના હૃદયથી સંબંધ નથી પણ સ્વાર્થથી સંબંધ છે ગમે તેવાં પાકાં-ચોકકસ લખાણ કર્યાં હોય છતાં અવિશ્વાસ અને દગાખોરી એમનાં લોહીમાં વહેતાં હોય છે.

'પારકી આશ સદા નિરાશ' શક્ય હોય ત્યાં સુધી સ્વતંત્ર રીતે - પોતાનાથી થાય એટલું - એવું જ કામ કરવું.

સુવિચાર

- હે માતુભૂમિ!! અમે તારા ખોળામાં જ મોટા થયા છીએ, અત્ર પણ તારામાંથી જ આવે છે... એટલે સમય આવે ત્યારે તારા માટે બિલ્દાન આપવામાં પાછી પાની ન કરીએ - અથર્વવેદ
- મારા આદર્શને થોડાક શબ્દોમાં કહેતો તે છે... મનુષ્ય જાતિને તેના દિવ્ય સ્વરુપનો અહેસાસ આપવો તથા જીવનનાં પ્રત્યેક ક્ષેત્રોમાં તેને પ્રગટ કરવાનો તેને સંતોષ બતાવવો - સ્વામી વિવેકાનંદ
- બીજાનાં હિતમાં પરોવાયેલો સજ્જન વિનાશ થાય તો પણ વૈરવૃત્તિ પામતો નથી... ચંદનનું વૃક્ષ કપાતા પણ કુહાડીની ધારને સુવાસિત બનાવે છે - વેદવ્યાસ
- સ્વાસ્થ્ય એટલે રોગોની ગેરહાજરી નહીં, પણ સકારાત્મક ઉર્જાની હાજરી - વેદનાથ
- પ્રેમની જગ્યાએ પ્રયોજનો એ જ આજના મનુષ્યને ત્રસી લીધો છે - એસ. ભટ્ટચાર્ય (સંકલન : દીપક વી. ઝાસરા)

બોધકથા

કેટલાક લોકો ઘર-કુટુંબ-સમાજ પ્રત્યેની ફરજ-જવાબદારી છોડી 'ગુહત્યાગ' કરી સંન્યાસી થઈ જાય છે તે પછી 'જમાવટ' થઈ જાય પછી ફરી 'સંન્યાસ-આશ્રમની સ્થાપના કરે છે જે 'મહેલ, બંગલા' જેવો હોય છે. એક ત્યાગી શિષ્ય-માત્ર લંગોટી ભેર ગુરુની ઝૂંપડીમાં રહેતો - ગુરુ પદયાત્રામાં જતા રહ્યા...

શિષ્યની લંગોટીમાં ઉંદરે કાણાં કર્યાં. શિષ્યને દુઃખ થયું. એક ભગત પાળેલી બિલાડી આપી ગયો. ઉંદરનો ત્રાસ મટ્યો. પણ બિલાડીના દૂધ માટે ગાય વસાવવી પડી. એક ભગતે ઘાસચારા માટે ખેતર ભેટ આપ્યું. ખેતીમાં સારી આવક થઈ. ઝૂંપડીની જગ્યાએ પાકો-સુંદર-સંન્યાસ આશ્રમ બંધાવ્યો. ભક્તો અનેક હતા. આશ્રમનો વહીવટ સંભાળવા માટે શિષ્યો-ભક્તો રાખવા પડ્યા!

વર્ષો પછી ગુરુ પાછા આવ્યા, પૂછ્યું - અલ્યા - આ બધું શું છે? શિષ્ય કહે - ગુરુજી! 'લંગોટી' સાચવવામાંથી આ 'લપસિંદર' થઈ ગયું.

સમાજની લગામ જરૂરી

એક અનામી છોકરી એના પર ગુજારાયેલ અત્યાચારને લીધે ઈતિહાસ બની જાય, તે પછ કવિ વિરંબના છે! ૧૬ ડિસેમ્બરનો દિવસ દેશના ઈતિહાસમાં કાળા દિવસ તરીકે યાદગાર બની ગયો છે. એનાથી એક જ દિવસ પહેલાં સરદાર પટેલની પુણ્યતિથિ આવે છે. પરંતુ જનસાધારણ માટે રાષ્ટ્રનાયકો કરતાં આવી સામાન્ય વ્યક્તિઓ સાથે ટૂંકાઈને સાધવાનું વધુ અનુકૂળ રહે છે. તેથી સરદાર પટેલની પુણ્યતિથિ કરતાં નિર્ભયાના બલિદાન દિવસની સંવેદના જનમાનસમાં વધુ ઊંડી પીડા બનીને અંકારી જાય તે સ્વાભાવિક છે. એમાં પણ આ કિસ્સો તો દેશની પ્રજાના માનસ પટ પર ભૂંસી ભૂંસાય નહીં એવી કલંકકથાની કડવી સ્મૃતિ બનીને સચવાઈ રહેલ છે. સ્ત્રીનો ભોગ્યા ગણવાની આદિ-અનાદિ વૃત્તિ એકવીસમી સદીમાં પણ અકબંધ રહી છે, એનું નેત્રદીપક ઉદ્ઘાટણ નિર્ભયા કાંડમાં જોવા મળે છે. રામાયણમાં સીતાને બળજબરીપૂર્વક હરી જવાનો પ્રસંગ કે મહાભારતમાં દ્રૌપદીના વસ્ત્રાહરણની કથાનું વિસ્તરણ આજપર્યંત એક યા બીજા સ્વરુપે ચાલુ જ રહેવા પામ્યું છે. દેશ આજ દુઃખો ભરેલા છે એના બંધારણના ઘડવૈયાઓએ સ્ત્રી-પુરુષને સરખા અધિકારો જરૂર આપ્યા, પણ એથી પેલું જૂઠું જૂનું જનમાનસ થોડું બદલાઈ જાય? આજે પણ જયારે આવી ઘટના પ્રકાશમાં આવે છે ત્યારે પુરુષપ્રધાન સમાજ સ્ત્રીનો વાંક કાઢવા બેસી જાય છે. એ તત્કાળ સ્ત્રીઓને

પ્રથમાં પરિણમ્યો હતો. શું સ્ત્રી નાજુક, નમણી અને આકર્ષક હોય તે એનો ગુનો છે? વળી પુરુષો એમની 'પર્સનાલિટી' પાડવા મનપસંદ પરિધાન કરી શકતા હોય તો સ્ત્રીએ પોતાની પ્રતિભા પર પડવો ઢાંકી રાખવો એ તે ક્યાંનો ન્યાય? બને છે, એવા વિધાનમાં આંશિક સત્ય હોય તો પણ એમને બંધનમાં રાખી મૂકવાની તાલેબાની વૃત્તિ ભરાબર ન જ ગણાય. સ્ત્રી બહાર ફરતી થઈ. એ પણ જમાનાની જ તાસીર છે. હવે સ્ત્રીને ઘરકૂકડી બની છૂપાઈ રહેવું પોસાય એમ જ નથી. અગાઉના જમાના પુરુષો કમાતો હતો અને પરિવારનું ભરણપોષણ કરતો હતો. આજે સ્ત્રી પોતે શિક્ષિત બની છે, પુરુષ સમોવાલી કામગીરી બજાવે છે અને ઘણી બાબતોમાં પુરુષ કરતાં પણ ચડિયાતી સાબિત થઈ છે. એને હવે પુરુષની કામવૃત્તિ સંતોષતી જણસના એકલ રોલમાં ફિટ થવાનું ન જ ગમે.

તંત્રીસ્થાનેથી....

એમના પહેરવેશ અને લાજમયાદા વિશે શિખામણ આપવા મંડી પડે છે. એ સાચું કે પુરુષની કામવૃત્તિ સ્ત્રીનાં અંગ-ઉપાંગોના દર્શન-પ્રદર્શનથી સતેજ થઈ ઊઠે છે, પરંતુ આ જ બાબતનો સ્વીકાર ભૂતકાળમાં બુરખા અને ધૂંધટ

જે જમાનામાં સ્ત્રી આવા પ્રતિબંધોનો અમલ કરીને પોતાની સુંદરતા છુપાવીને ઘરમૂણે સંતાયેલી રહેતી તે જમાનામાં પણ એની સાથે દુરાચારો તો થતા જ રહેતા. એટલે સ્ત્રીઓ આધુનિકતાના રવારૂ થઈ ગઈ છે એથી દુરાચારોનો ભોગ

નવી શિક્ષણ નીતિ : સુદર્શી (સુગૃહી)નો માળો કે ચકલી(ચક - ૨૫)નો માળો

ચકલી માળો કરે એમ શિક્ષણ નીતિ બની જાય તો સમજવું કે આપણે પશ્ચિમી જાતના છીએ. રંગ કરવાથી ઘરની શોભા વધે, નહિ કે ઘરની મજબૂતી. ઘરની સામે પડેલો કચરો લેવા કે ખાડો પૂરવા કોઈ સરકારી માણસ જ આવે તેવી રાહ જોવી તે વાસ્તવમાં તો મહાત્મા ગાંધીના મૂલ્યોની અવમાનના છે. શાળાનો ભાગ ભૂલકાઓને પોતાનો લાગે તે પણ તે શિક્ષણની નીતિનો વિજય છે. સ્વછતા, સુંદરતા અને સફળતા અંગેની પરીક્ષા કોઈ પણ સંસ્થાના જાજરું અને પેશાબનાનાથી થાય તેવો નિયમ બની જાય તો કેવું સાહું!

'સ્વચ્છતા આંદોલન' જો આપણને અંદરથી હલાવી નાખતું ન હોય તો સમજવું કે આપણે તેને લાયક છીએ. મુક્તિનો શાસ લીધે સીતેર વર્ષ બીજા અનેક કાચો બાકી છે તેની સામે હજી તો આપણા ઘરની સફાઈ કરવાનું બજેટ બની રહ્યું છે. બગીચામાં કામ કરતો ભાગવાન બોડાના વિદ્યાથીને જયારે પોતીકો-પંડનો લાગે ત્યારે સમજવું કે તેને શ્રમની કિંમત સમજાય છે અને તેના મનમાંથી વર્ગભેદની દિવાલ ભૂંસાઈ છે.

નવી શિક્ષણ નીતિ-૨૦૧૬ આવી રહી છે. આશા રાખીએ કે આપણા ભૂલકાઓની વધી જૂની માગણીઓ તેમાં સમાયેલી હોય. દુભાંગ્યે મોટાભાગના શિક્ષણ પંચના તારણો અને મત દેશની જરૂરીયાતો, જે તે સમયની આવશ્યકતાઓ અને રાજકીય ધારા-ધોરણોને કેન્દ્રમાં રાખીને તૈયાર હોય છે. સાચી શિક્ષણ નીતિનો પ્રથમ સિદ્ધાંત બાળકને કેન્દ્રમાં રાખીને બનવો જોઈએ. જેમ કે, બાળકને કોઈ પૂછવું નથી કે તેણે ક્યાં માધ્યમમાં અભ્યાસ કરવો છે. કોઈ પણ શાળાના અંગ્રેજી માધ્યમમાં મૂકી દેવાનો! ત્યાં પ્રમાણમાં ભણવામાં મધ્યમ કક્ષાના બાળકો સાથે શૈક્ષણિક આત્મિકવાદ આચરવામાં આવે છે તેની જાણ વાલીને ભાગ્યે જ હોય છે.

બીજા ક્રમે બાળકની ઈન્દ્રિયોનો વિકાસ (ખડલ) થાય તેવો કોઈ આગ્રહ આજકાલની શિક્ષણ નીતિનો ભાગ નથી. મુકેલી ત્યારે આવે છે કે જ્યારે કોઈ શારીરિક આપઘાટ આવે છે ત્યારે તે જલદી હાર સ્વીકારી લે છે. રમતાં-રમતાં પડવું-અથડાવું બાળક આવતી કાલે હિમાલયને સર કરી શકશે. રાત-દિવસ બૂટ-મોજા પહેરનાર લાડકો પજ્જરની દેસને સહી શકવાની જ્ઞતા પણ ગુમાવી દે છે. ધન્ય છે સુંવાળા બાળકોના કઠોર માતા-પિતાને!

ત્રીજા ક્રમે જોવા જઈએ તો બાળકને મરજી મુજબની મેદાની રમતો રમવાનો માર્ગ મોકળો કરી આપવો. મોટાભાગે બાળક આઠમાં વર્ગમાં (ક્લાસ) આવે એટલે ધોરણ દસની બીક બતાવવાનું શરૂ થઈ જાય છે, પિતા-માતા સતત બોડાનો પરીક્ષારૂપી દાવવનો ડર દેખાડ્યા કરે. બાળકની અજ્ઞાનતાનો લાભ લઈ તેના પોતાના જ લોકો તેનું બાળપણ છીનવી લેવામાં કોઈ કયાશ રાખતા નથી.

વિચારોના મધુવનમાં પ્રો. રાકેશ પટેલ

શ્રી અરવિંદ ઈન્દ્રિયોની તાલીમની બાબતમાં પૂર્ણતાથી કશું એહું સ્વીકારવા નથી. શિક્ષકનું પ્રથમ કર્તવ્ય ઈન્દ્રિયોનો પૂર્ણ વિકાસ શક્ય બનાવવાનું છે. તેમના મતે ઈન્દ્રિયોની બાબતમાં 'ચોક્કસાઈ અને સંવેદનશીલતા' બે ખૂબ અગત્યની બાબતો છે.

ચોથા ક્રમે પ્રકૃતિનો સિદ્ધાંત કામ કરે છે. ગુરુદેવ રવિન્દ્રનાથ ટાગોર કહે છે કે પ્રકૃતિ અને મનુષ્ય વચ્ચેની આંતરક્રિયા (Interaction) માણસને નિર્ભય અને સક્ષમ બનાવે છે. મનુષ્ય અને પ્રકૃતિ વચ્ચેની અનન્યતાનું તત્વજ્ઞાન ગુરુદેવના શિક્ષણ ચિંતનનું આગવું લક્ષણ છે. પ્રકૃતિ સાથે પ્રાકૃતિક અને મનુષ્ય સાથે મનુષ્ય બનવું એટલે જ પૂર્ણત્વ પ્રાપ્ત કરવું. પોતાના પૂર્ણત્વ માટે માણસે શારીરિક રીતે જંગલી અને માનસિક શક્તિઓમાં સત્ય બનવું જોઈએ. આ ઉપરાંત પ્રકૃતિ પ્રત્યેનો બાળકનો અભિગમ માત્ર નિષ્ક્રિય અને સ્વીકારાત્મક ન બની રહેતાં ઉભયની વચ્ચે સર્જાનાત્મક સંપર્ક સ્થાપીત થવો જોઈએ.

'શિક્ષણમા હેરફેર' નામના નિબંધમાં ટાગોરે શિક્ષણના માધ્યમ અંગે ચોટદાર વાત લખી છે. અંગ્રેજી માધ્યમને કારણે બંગાળના બાળકોની દુર્દશાનું જે હૃદયદ્રાવક ચિત્ર તેમણે ઉપસાચ્યું છે જે ખરેખર આશ્ચર્યકારક અને તર્કસંગત છે. તેમના કહેવાનો સાર એ છે કે જીવનજીવવા માટે જેતલું જરૂરી હોય એતલું જ કરવું એ માનવજીવનનો ધર્મ નથી. જેમ કે, શરીર સાદા ત્રણ હાથનું જ છે, તેથી આપણે ધર કંઈ સાડા ત્રણ હાથ ઊંચું જ બનાવતાં નથી, એ જ રીતે શિક્ષકનાં પણ અભ્યાસક્રમ ઉપરાંત બાળકોએ બહારનું ધણું વાંચવું જોઈએ, પણ આ દુભાંગી છોકરાંઓનો આખો દિવસ પાઠ્યપુસ્તકોમાં પ્રયોજાયેલા અંગ્રેજી શબ્દોના પર્યાયવાચી શબ્દો શોધવામાં જ પુરો થઈ જાય છે.

વિનોબાજીએ નૈસર્ગિક-ઓનૌપચારિક શિક્ષણનું પ્રતિપાદન કર્યું છે. બાળકને રમત અને જ્ઞાન પ્રાપ્તિના સંયોજનનો આનંદ પ્રાપ્ત થવો જોઈએ. તે કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ શિક્ષિત થવાના ભાગ તરીકે કે તેવી સભાનતા વિના જ જીવનની પ્રક્રિયા સ્વરૂપે થવી જોઈએ. અધ્યયન તો જેટલું શીખવાની સભાનતા વિના થાય તેટલું વધારે સારું. વિનોબાજી કહે છે તેમ: 'બાળક માટે અભ્યાસ એવી નૈસર્ગિક પ્રક્રિયા હોવી જોઈએ. એ બંધપણમાં જેટલી સાહજીક રીતે પોતાની માનુભાષા શીખી લે એટલી જ સાહજીકથી સમગ્ર શિક્ષણ થવું જોઈએ. આત્મિકતાલીન તો શ્રમ દારા જ સિદ્ધ થઈ શકે, શ્રમ દારા જ કર્મ સમ્માનની ભાવના વિકસી શકે, શ્રમ આત્માને એ રીતે તાલીમબદ કરે છે કે, જેથી શરીર સ્વસ્થ અને સુગૃહિત થાય'. આધ્યાત્મિક રીતે કર્મ કરતાં જ્ઞાનનું મૂલ્ય વધુ આંકવાનું ઉચિત નથી. વિનોબાજીની દ્રષ્ટીએ નઈ તાલીમ જ્ઞાન અને કર્મનો અભેદ સ્થાપવાની દિશા તરફનો પ્રયત્ન છે. તે કર્મ, જ્ઞાન અને આનંદ-સત્-ચિત્ત અને આનંદના એકીકરણ પર ભાર મૂકે છે, આમ, ત્રણેય દ્રષ્ટિએ હસ્ત ઉદ્યોગ શ્રમ શિક્ષણનું કેન્દ્ર બને છે.

મારી પેટજણી દીકરી હોવા છતાં મારા પર જરાય ભરોસો કરતી નથી, એવું લાગે છે કે તેને માંનો મોહ નથી, બિલકુલ નિર્મોહી છે

દિવસ નીકળ્યો હતો. માસીએ ભુમ પાડી નિર્મોહી... અરે નિર્મોહી...! જો પંખીઓ પણ માળામાંથી બહાર આવી ગયા છે. બેટા, હવે તો ઉઠ, દીકરીઓએ વહેલા જાગી જવાની આદત પાડવી જોઈએ.

માસીના આ શબ્દો નિર્મોહીના કાને પડી ગયા. તે રજાઈ એક તરફ ફેંકી બેઠી થઈ. નિર્મોહીનો પગરથાલ સાંભળી રસોડામાં કામ કરતાં માસી બોલ્યા. 'બેટા, ફેશ થઈને આવી જા, તારા માટે કોફી લઈને આવુ છું.' થોડીવારમાં મુંહોંઈ નિર્મોહી રસોડામાં દાખલ થઈ. માસીએ ચ્હાનો કપ લીધો અને કહેવા લાગ્યા 'લે આ તારો કોફીનો મગ, આવ બહાર તડકામાં બેસીએ' બંને બહાર ગાર્ડન ચેરમાં બેસી વાતો કરવા લાગ્યા.

'નિર્મોહી તારું વેકેશન હવે ચાર દિવસ બાકી રહ્યું છે. પછી તું જતી રહીશ એટલે ઘર સુનું થઈ જશે. તારા માસા તો સવારે જાય અને સાંજે છે વાગે ઘેર પાછા આવે છે.' ચ્હાનો છેલ્લો કુંટડો ભરતાં બોલ્યા. 'અરે! એક વાત તો હું તને કહેવાની ભૂલી ગઈ. તારા માસા કહેતા હતા કે નિર્મોહીને ગામડે મોકલવાને બદલે અહીં જ ભણાવવું તો કેવું? તારે કહી રહેવું છે?' મારી નિર્મોહી પાસે જણવા માગતા હતા.

તે કંઈ જવાબ આપે તે પહેલાં ડૉર ખેલવા ગઈ. માસી બારણું ખોલવા ગયા. બંગલાના પાછળના ભાગે સરવન્ત કવારેટ હતું. પાછળના ભાગેથી કામવાળી બાઈ અંદર આવી. તે રસોડામાં જઈ વાસણ મોંજવા લાગી. કોફી પીતાં પીતાં નિર્મોહી વિચારે ચડી ગઈ. તે કોઈ નિષ્ક્રિય કરી શકતી ન હતી. જો માસીની વાત માની તે શહેરમાં રહે તો તેની બહેનપણીઓ યાદ કરશે બીજું દાદીમાં નિર્મોહી વગર કંઈ રીતે રહી શકે? દાદીમાં તેને કેટલું વ્યાલ કરતાં હતા. કેટલાં બંને મમ્મીનાં લાડકાં છે. દાદીનું બધું વ્યાલ અને એક ભાઈ છે. મમ્મીનાં જ વરસે છે. નિર્મોહીને પણ મમ્મીથી વધુ લગાવ નથી.

લઈ જાઈ. પણ દાદીમાં એ ના પાડેલી. દિવસો અને વરસો વિતવાની સાથે નિર્મોહી તેર વર્ષની થઈ ગઈ. તે વેકેશનમાં માસીને ઘરે આવી હતી. તેને માસી સાથે ફાવતું હતું. માસીને કોઈ બાળક નથી તેથી હું તેની દીકરી થઈને રહું તો તેમાં શું ખોટું છે. વિચારી હતી ત્યાં માસી રસોડામાંથી બહાર આવી ફરી નિર્મોહી પાસે બેઠાં અને પોતાના પ્રશ્ન દોહરાવે તે પહેલાં નિર્મોહીએ કહ્યું 'માસી હું અહીં રહીને ભણવા માગું છું.'

'ખરેખર! નિર્મોહી બેટા,' કહેતા માસી તેને બેટી પડ્યા. તેમની આંખો ભીજાવાની સાથે તેમાં ખુશીની એક ચમક દેખાઈ. ગમે તેમ કરી માસીને નિર્મોહીનું એડમિશન શહેરની જાણીતી અને ખુબ મોંઘી સ્કૂલમાં કરાવી દીધું. પહેલાં દિવસે માસી તેને સ્કૂલે મુકવા ગયાં ત્યારે તેમનાથી રહેવાયું હતી. તે બોલ્યાં. 'એક જણ સ્કૂલમાં ને બીજા કોલેજમાં. 'માસી તમે તો ઘેર એકલા જ રહી જવાનાં ખરું ને?' નિર્મોહી બોલી.

'ના... ના... બેટા એટલું તો ચાલે.' માંસીની આંખો ફરી ભીંજાઈ. નિર્મોહી ભણવામાં હોંશિયાર હતી. તેમ છતાં માસીએ એમ વિચાર્યું કે અંગ્રેજી માધ્યમમાં તે કવર નહીં કરી શકે એટલે એક એવા ટ્યુટરની શોધ શરૂ કરી જે નિર્મોહીને ઘેર આવી ભણાવી જાય.

એક દિવસ માસીએ નિર્મોહીનું નામ બદલીને નયના રાખી દીધું. તે દિવસ કહેવું 'તું એક નયન માસાનું અને એક નયન માસીનું છે. માસીના આડોશપાડોશ અને કુટુંબના બધાં લોકો હવે નિર્મોહીને નયના કહી બોલાવવા લાગ્યા. તેને પણ આ નામ ગમ્યું.

માસીનો અગાધ પ્રેમ નિર્મોહીના બાળ મનમાં રહેલ અધુરપને ભરી દીધી. રોજ સવારે તે સ્કૂલે જતી અને સાંજે પાછી ફરતી. નયના બનેલ નિર્મોહી માસા માસી સાથે ખુશ હતી. માસી સાથે રહેતા તેને આમ બે વરસ વીતી ગયા. દુનિયામાં સૌથી આત્મીય તેના માટે માસી જ હતા. માસીને શરદી થાય તો પણ નિર્મોહી ખાવા-પીવાનું મુકી દેતી.

ઘડિયાળના કાટાં સાથે સમય વિતવા લાગ્યો. એક દિવસ તેની જિંદગીમાં ફરી એવું તોફાન આવ્યું કે તે નયનમાંથી ફરી નિર્મોહી બની ગઈ. માસીને દિવસો રહેલા. ડાકટરે માસીને કહ્યું ત્યારે તેમને વિશ્વાસ નહોતો પડ્યો. પણ એ સાચું હતું. માસીની સાથે તેનું આખું કુટુંબ અને સગાં સંબંધીઓ બધાં ખુશ હતા.

નયના માસીનું પણ ધ્યાન રાખતી. તેમને ચ્હા-પાણી નાસ્તો બધું તેમના ઓરડામાં લઈને આપતી. દિવસો પછી દિવસે એને મહિનાઓ વિતવા લાગ્યા. અને સમય આવતાં માસીએ એક સુંદર વ્યાલી લાગે તેવી બાળકીને જન્મ આપ્યો. સૌએ 'લક્ષ્મી પધાર્યા' એમ કહી રાજીવો વ્યક્ત કર્યો. નયના માસી અને નાની દીંગલીનું ધ્યાન રાખવા લાગી. માસી બાથરુમ ગયાં હોય કે બીજા કોઈ કામે લાગ્યાં હોય ત્યારે શું મજાલ કે નિર્મોહી નાની બાળકીને એકલી મુકે. તેના કારણે ઘણીવાર તે સ્કૂલે પણ જઈ શકતી નહીં.

નાની જેમ જેમ મોટી થતી ગઈ તેમ માસીનો વ્યવહાર બદલતો ગયો. ક્યારેય ધમકાવે નહીં કે કોઈ ભૂલ થઈ હોય તો પણ માફ કરી દેનાર માસી હવે વાત વાતમાં તેને ધમકાવતાં હતાં. બીજું તો કહી તેને ગામડે મોકલી દેવાનું કહેતાં હતાં. તેને સમજાવું નહોતું કે માસી કેમ આટલાં બદલાઈ ગયા? ભણવા કરતાં વધુ તે માસી અને તેમની નાની દીકરીનું ધ્યાન રાખતી હતી છતાં માસી હવે તેની સામે પણ જાણે કે જોતાં ન હતાં. એક દિવસ કામવાળી બાઈએ તેને કહ્યું કે હવે તેની પેટજણી દીકરી

માસીને કોઈ બાળક ન હતું. માસા આણંદની કોલેજમાં પ્રોફેસર હતા. ક્યારેક ક્યારેક માસી નિર્મોહીને પોતાની સાથે શહેર લાવતાં. જાત જાતનાં રમકડાં અને કપડાં લઈ આવતાં. પોતાની દીકરીની જેમ પ્રેમ કરતા. જયારે તે સ્કૂલ જવા જેવડી થઈ ત્યારે માસીએ મમ્મીને પુછવું કે હું દીકરીને શહેરમાં

વાત કરી હતી... એને રિતુ પ્રત્ય એટલી ધૂણા કે એણે અનેકવાર રિતુને મારવાનો પ્રયત્ન કરેલો. રિતુ સામેનો અત્યાચાર જોઈને એને એના દાદા-દાદી એમની સાથે લઈ ગયા. તેઓ કાકાના ઘરે મુઝફ્ફરપુર લેવાઈ હતા...

દાદા-દાદીના નિષ્ઠન બાદ સાવકી માએ રિતુને ફોસલાવીને પાછી એના ઘરે લઈ ગઈ અને થોડા દિવસોમાં દાદા-દાદીએ રિતુના લગ્ન માટે જમા કરેલા પેસા અને દાગીના કાકા સાથે ઝઘડો કરીને લઈ લીધાં... એ સમયે એના પપ્પા દિલ્હી જોવા કરતાં હતાં અને રિતુ ઘરકામ કરીને ભણતી હતી. આ સમય ગાળામાં જ ગામના એક અન્ય માણસ સાથે એની મમ્મીનું અંદર થયું...

એક દિવસ રિતુ એની મમ્મીને કહેંગી હાલતમાં પેલા માણસ સાથે જોઈ ગઈ અને આ વાતની જાણ એની મમ્મીને થઈ અને ત્યાંથી શરૂ થઈ રિતુની કરમ કહાણી...

એ દિવસે રિતુ બહાર આંગણમાં જ ખાટલો ઢાળી સૂતી હતી અને રાત્રે ત્રણ વાગ્યાની આસપાસ યહેરા પર કંઈક પડ્યું એવું જણાયું, એ હાંફળી-કાંકળી થઈ ઊઠી ગઈ, યહેરા પર હાથ ફેરવ્યો તો હાથ પણ

એસિડ એટેક...!!! ફીનીશ થયેલાં ફેસ સાથે લડતી 'ફાઈટર'...!!

દીનેજર્સ કે યુવાન છોકરીઓને ચહેરા પર એકાદ ફોલ્લી થાય તોય ટેન્શન આવે છે. થોડોક રંગ કાળો થયો કે ચહેરા પર પિંપલ્સ આવવાનાં શરૂ થાય તો જાણે ચહેરો કદરુપો બનશે એવી ભીતી સતાવે છે... કેટલીક પોતાનો રંગ સ્થામ છે એટલે તો કેટલીક ફિચરને કારણે ડિસ્ટર્બ હોય છે, એમણે 'આ બે' છોકરીઓને મળવા જેવું છે...

ખરેખર તો એ અને એમના જેવી અનેક ને... ખાનદાની દુશ્મની, એક તરફી પ્રેમનો બદલો લેવા આ છોકરીઓ પર એસિડ એટેક થયેલો છે. પાશ્વરી વૃત્તિના કેટલાંક માણસો આ છોકરીઓ પર એસિડ ફેંકે છે અને એમનાં ચહેરા સાથે બધુંય બળીને ખાખ થઈ જાય છે, આવા એસિડ એટેકમાં...

ઘરના ટોચલેટને સાફ કરતી વખતે પડેલા એ એસિડથી ફીણ થઈ ઉઠતી ટાઈલ્સ, નાકમાં ઘૂસતો તીવ્ર વાસથી જ્યાં સાફ કરનારી વ્યક્તિ ત્રાસી જાય છે, એ જ એસિડ ચહેરા પર ફેંકાય, ચામડીને ચોંટે એટલે બળીને કોળસો જ થાય ને? આટલી વેદના, આગ અને સમાજની વિકૃત નજરો લઈને જયારે જિંદગી જીવવાની આવે ત્યારે તો આ છોકરીઓની માનસિક સ્થિતિ શું બનતી હશે?

પણ જે ઘટના બની એને ભૂલીને, કદરુપો ચહેરો સ્વીકારીને, ટકાવ ડાંક અને એવાં જ ચહેરા સાથે આ છોકરીઓ સમાજમાં કંઈક કરવાની ભાવના સાથે મેદાને પડી છે. કોઈએ એસિડ ફેંક્યો એમાં અમારો શો વાંક? અમે શું કામ અમારો ચહેરો સંતાડીને ફરીએ? એસિડ એટેકના વિરોધમાં બજારમાં એસિડ વેચાણ પર પ્રતિબંધ આવે એ માટે આ બંનેએ લડત આદરી છે. 'રોપ એસિડ એટેક' નામની સંસ્થા 'સા' સાથે યજવળ ચલાવતી આ છોકરીઓ છે, રૂપા અને રિતુ.

દગ્ગલા લાગ્યો, એણે ભુમ-ભરાડાં શરૂ કર્યાં, ગામ આખું ભેગું થઈ ગયું, એ પાણી માટે ભુમો પાડતી રહી, પણ કોઈ મદદ આવ્યું નહીં, સવારે દસ વાગે કાકા આવ્યાં, નજીકના દવાખાને લઈ ગયા, ડાકટરે ચહેરો ધોઈ, ખભે ચોટેલા કપડાં વગેરે સાફ સફાઈ કરી દિલ્હી ધકેલી દીધી...

દિલ્હી પહોંચી સારવાર થતાં સુધીમાં સાંજના પાંચ વાગી ગયા હતા, રિતુ જ્યાં સુતી હતી એ જમીન પણ એસિડથી બળી ગઈ એ પરથી ખ્યાલ

ફૂલ સરીખી બાત તમે મુરજાવો શાને ?!
સુંદરતા તો મનની છે, મુજલવો શાને ?!
મનોગમતું છે આકાશ આખું ઉડવા માટે,
એસિડ ફેંકી સ્નેહીને તડપાવો શાને ?!
- મેઘા સોની 'સ્નેહી' રાજકોટ

આવે કે એ એસિડ કેટલો દહનશીલ હશે! દોઢ વર્ષ સુધી રિતુને પોતાનો ચહેરો જોવાની હિંમત નહોતી અને જયારે જોવો ત્યારે એ જાતે જ ખૂબ ડરી ગઈ હતી... મમ્મી તો પછી ક્યારેય દેખાઈ જ નથી, પપ્પા મળવાં જતાં પણ રિતુને એમને જોઈ વધુ ગુરસો આવતો, સરવાળો એણે બંને સાથેથી સંબંધ તોડી નાખ્યો... મોડેલ જેવો દેખાવ અને ફે-ટાસ્ટિક ફેંસ ધરાવતી રિતુનો ચહેરો ફીનીશ થઈ ગયો...

રૂપા એટલે વોલીબોલ વ્લેયર, સાડા પાંચ ફૂટની હાઈટ અને એકદમ બ્યુટીફૂલ... સ્ટેટ ચેમ્પિયન ટીમની વ્લેયર નેશનલ માટે સિલેક્ટ થયેલી... એ દિવસે એ સાંજે વોલીબોલની પ્રેક્ટીસ કરીને ઘરે પરત ફરી રહી હતી. સાંજનો પાંચ વાગ્યાનો સમય, એના ૩૯ વર્ષના ઘૂરના ભાઈએ જ સવા લાખની સોપારી આપી એસિડ એટેક કરાવ્યો... અચાનક ચહેરા પર ફોર્સથી એસિડ ફેંકાયા, રૂપાનો ચહેરો બળવા લાગ્યો અને થોડી ક્ષણોમાં તો દેખાવાનું બંધ થઈ ગયું...

એ રસ્તા પર જ તરફડવા લાગી. રસ્તા પર એને જોવા ભીડ ભેગી થઈ ગઈ, પણ મદદનો હાથ પકડવા કોઈ તૈયાર નહીં. એનો સગો એ ચોકમાં જ ગાડીમાં ફેસીને આ તમાશો જોતો હતો. થોડીવાર પછી એના એ ભાઈને દયા આવી અને એ જ એને દવાખાને લઈ ગયો, આ બધી બબલામાં એકાદ કલાક ચાલ્યો ગયો અને રૂપા એનાં રૂપ અને હિંમતને ગુમાવી બેઠી...

અને આ એના પર એસિડ એટેક કેમ થયો? તો તેના પપ્પા-કાકા-ફાઈટર વચ્ચે વારસાગત મિલકતને લઈને વાદ-વિવાદ શરૂ થયો. ફોઈના છોકરાને રૂપા ગમતી હતી. એ જયારે ફોન કરતો ત્યાર